

„ЄВГЕНІЙ ОНЕГІН” У ПОЛТАВІ

Пушкін фігура не стороння для Полтави. І писав про Полтаву, і любив полтавських жінок (як от лубенчанку Анну Полторацьку, у шлюбі Анну Керн), і нащадки його й досі живуть у нашому місті і є помітними особистостями на нашому видноколі. Тож уважаємо Пушкіна своїм не тільки тому, що його творчість уходить до культурного вжитку інтелігентної людини, але й відчуваємо тут особистісний присмак. Пушкіна знають усі, навіть ті, хто нічого з його творів не читав. Пушкіну, чи не єдиному з поетів, вдалося навіть увійти у фразеологію. Недаремно ж ми говоримо, наприклад: „А це хто зробив? Пушкін”. Недаремно ж чи не єдиний він не потребує розшифровки і ми говоримо просто: Пушкін, без імені, фаху, національності. Не чужий нам і Чайковський, коріння якого сягає миргородського козака Чайки. Тож символічно й закономірно, що на сцені тепер уже академічного театру з’явився їх сумісний твір. Хочеться вірити, що ця подія покладе початок відродженню оперної історії Полтави, адже були часи, коли у Полтаві був оперний театр і ставили на його сцені великі оперні твори.

Опера „Євгеній Онегін” розкрила справжній масштаб оперного таланту П.І.Чайковського, зробила його новатором оперного жанру, оскільки в ній композитору вдалося показати людину зсередини, використати повною мірою виняткові можливості музики у передачі почуттів та їх розвитку, тонких і невловимих переходів від одного емоційного стану до іншого. Ця здібність притаманна композиторській індивідуальності Чайковського. В опері не багато сценічного руху і сценічних ефектів, їх заміняє щира лірична музика, написана із захопленням і великою любов’ю до сюжету і дійових осіб. У музиці тісно переплітаються народнопісенні і романсові витоки,

завдяки чому опера „Євгеній Онєгін” стала такою ж улюбленою і популярною, як і великий пушкінський роман.

А проте гоголівці запропонували нам не зовсім оперу, принаймні не ту класичну оперу, яку знають і люблять шанувальники таланту Пушкіна і Чайковського. І в цьому, думаємо, виявили і сміливість, і мудрість. Колектив виконавців поставив перед собою нелегке завдання силами оркестру та акторів музично-драматичного театру донести до слухачів геніальне творіння великого композитора. Для цього довелося кардинально змінити ставлення до літературної і музичної першооснови. Їх скоротили і перемонтували, але зробили це дуже делікатно. Відзначимо режисерську роботу Олександра Любченка. Талановитого, універсального і неочікуваного митця, кожна наступна робота якого свідчить про його значний поступ і великі резерви, про його винахідливість, нестандартне мислення, свіжість сприйняття. От і в цій виставі, коли на сцені увесь час знаходиться чималенький оркестр, йому вдалося створити масштабне полотно дуже лаконічними засобами. Відзначимо винахідливе й виразне використання другого плану сцени, де у ролі „масовки” зайнята балетна трупа театру (керівник Світлана Мельник). Провідна роль у здійсненні задуму належить диригенту та оркестру, які займають основну, центральну частину сцени. Основна ж театральна (чи оперна) дія відбувається на авансцені, де й виконуються арії та дуети. Оркестр і співаки під керівництвом заслуженого артиста України Віталія Скакуна переконливо розкрили задум композитора, втілений у партитурі опери. При цьому диригент дуже виважено підійшов до купюр оркестрової партитури, зберігши основний музичний матеріал, характерні теми і образи. Можна сказати, що оркестр був одним із центральних виконавців, об'єднуючим началом. Майстерність диригента у поєднанні із професіоналізмом оркестрантів переносили слухачів у світ ліричних почуттів і душевних переживань героїв опери. Звучання оркестру підкреслило особливості опери. Слухачі відчули особливий драматургічний, театральний прояв музики, силу її впливу.

Надзвичайно вдалою видається і робота Аліни Синяговської, - язик не повертається назвати її просто ведучою. Ми знаємо її вдалі виступи на концертах симфонічного оркестру. Але в „Євгенії Онегіні” її роль набагато вагоміша – від відбору поетичного матеріалу до власне виконання. Вдалим було все – від костюму до старо-московської вимови, поширеної у часи Пушкіна. А головне – скорочення „оперної частини” дозволило надати слово самому Пушкіну – з його ремарками, характеристиками, описами. Синяговська не просто читала текст, вона знаходилася в образі, демонструвала елементи акторської гри, і робила це витончено і з великою повагою до тексту. Її по праву можна вважати одним із співавторів спектаклю.

Достатньо труднощів подолали виконавці головних партій, оскільки їх ролі вимагали синтезу оперного співу та сценічної гри. Це потребує дещо інших умов роботи на сцені, оскільки співаки оперного театру постійно налаштовані на оперний спів і їм не потрібно переключатися, як акторам музично-драматичного театру, наприклад, із ролі у казці на роль Ленського.

Не претендуючи на повноту характеристики, зазначимо все ж таки передусім роботу молодшої співачки Вікторії Ягодки, яка стала справжнім відкриттям для полтавського слухача. Їй вдалося досить точно втілити образ Тетяни, передати її внутрішнє життя – від несміливих мрій провінційної дівчини до сильних почуттів жінки. Співачка вправно й переконливо змогла передати широку гамму переживань, боротьбу почуттів та донести еволюцію образу головної героїні; у сольних партіях вона зачарувала слухачів своїм схвильованим емоційним співом, особливо у сцені „Лист Тетяни” та у фіналі. Незважаючи на те, що Чайковський виносив на перший план внутрішній світ героїв, щоб ніякі зовнішні ефекти не відволікали від їх внутрішнього життя, актриса досить сценічна. От якраз цього хотілося б побажати виконавцю ролі Євгенія Онегіна Сергію Озерянку, який, нам так здається, має хороші вокальні і сценічні дані, але не зміг їх повністю реалізувати (хоча й помітно вдосконалюється від спектаклю до спектаклю). А проте образ Онегіна не

викликав у Чайковського особливої цікавості (композитор називав його „холодний денді”), оскільки ненавидів усе світське, салонне, штучне в людях. У Чайковського Онегін характеризується на рівні звичайного оперного героя. З урахуванням цього мабуть має право на існування і трактова, запропонована молодим актором.

Набагато привабливіший у Чайковського образ Ленського, сказати б більш значущий як людина, ніж Ленській Пушкіна. В опері не відчувається дещо іронічне забарвлення, присутнє в романі. Переважають світлі фарби. Композитор на перший план виніс зовнішню скромність, за якою крилася романтична душа. У полтавському спектаклі образ Ленського без зайвих штучних ефектів, але переконливо створив заслужений артист України Микола Дудник, який вирізняється хорошою акторською грою, де втілює його великий сценічний й, зокрема, вокальний досвід.

Окремої розмови заслуговує заслужений артист України Володимир Гостіщев, справді універсальний актор. Достатньо згадати тільки його останні ролі – у спектаклях „Сестра Керрі”, „Звичайна історія”, „В очікуванні короля” та ін. І в ролі генерала Гремїна Гостіщев майстерно і професійно виконав свою партію і продемонстрував володіння голосом в складних теситурних умовах.

Органічно вписалася в загальний виконавський ансамбль актриса Юлія Орлова у партії Ольги.

Зазначимо й хороше оформлення вистави, економне, але виразне. Згадаймо хоча б славнозвісний „малиновий берет” Тетяни, за допомогою якого сказано так багато: пройшли роки, Тетяна має інший статус, вона заміжня жінка, посідає певне місце у вищому світі, вже не та наївна Таня, яку можна повчати на садовій лавочці. До речі, про останню, тобто про лавочку. Вона виразно нагадує парк культури та відпочинку радянської доби і є абсолютним дисонансом до загальної сценографії. Полтавці створили спектакль, де багато важить кожна деталь, кожна дрібниця, от як ці згадані берет і лавочка.

Ще раз підкреслимо величезну відповідальність, яку взяли на себе актори, співаки, музиканти музично-драматичного (не оперного) театру, поставивши за мету виконання оперної партитури. Це можна назвати проривом у музичному житті Полтавщини (раніше подібний прорив у жанрі симфонічної музики розпочав і продовжує здійснювати симфонічний оркестр театру, який вже переріс статус просто театрального оркестру і має повне право на існування як самостійний колектив). Подібні творчі доробки вимагають залучення до театрального колективу молодих перспективних співаків-виконавців, оскільки помітне старіння акторської трупі, і віковий ценз стає на перешкоді втіленню образів молодих ліричних героїв. Звичайно, Сара Бернар і в 72 роки з ампутованою ногою грала, і, згадують, геніально Джульєтту, але краще нам не вдаватися до такого екстриму.

У Полтаві є вулиці Чайковського й Пушкіна, є погруддя великого поета, ще живуть під Диканькою описані ним дуби... Але найбільше геніальні митці живуть у своїх творах. Приємно, що гоголівці подарували нам такий спектакль, майже створивши новий жанр – на межі поетичного і оперного театру. Побажаймо ж їм успіхів на цьому шляху.

Лариса Безобразова, член Полтавської спілки літераторів

Галина Пужсай, музикознавець